

Кащенко С. Г.

СТАРИЙ ЗАВІТ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Одним із видів соціальних норм є релігійні норми. До них належать і ті, які знаходяться у Старому завіті. Їх приписи регулювали не тільки релігійне життя стародавніх євреїв, але й інші види суспільних відносин між ними.

Оскільки сама Біблія вважалась каноном (законом), то її норми в значній мірі мали характер правових: вони були обов'язковими для виконання і порушення їх приписів супроводжувалося санкціями.

Значна частина норм Старого завіту регулювала ту сферу суспільних відносин, яка зараз регламентується кримінальним правом, передбачала відповідальність за скоєння злочинних дій кримінального характеру.

У Старому завіті були зафіксовані правила, які регулювали відносини, що виникали у зв'язку зі скоєнням злочинів. Згідно із ними особа, яка їх скоїла, повинна була потерпати неабиякі несприятливі наслідки.

Покарання за скоєні злочини Старий завіт розподіляв на види – в залежності від суб'єктів, які визначали кару для злочинців і здійснювали її: санкції бога, санкції лівітів, тобто його служників, покарання з боку, які здійснювали суд, кровна помста злочинцю родичами потерпілого.

Походження санкцій першого виду пов'язувалося із богом Йоговою. Вони розглядалися як здійснення ним його настанов щодо поведінки стародавніх євреїв. Ці санкції містилися в наведених у Старому завіті "Законах, данных Иеговой на горе Синае пророку Моисею для объявления евреям", "Заповедях бога Иеговы пророку Моисею, потомку Иакова (Израиля), данные на горе Синае для передачи евреям", "Законах Иеговы".

Їх приписи мали беззастережний характер і були обов'язковими для виконання стародавніми євреями. Наводилися у зв'язку з цим слова бога пророку: "Объяви всему обществу сынов Израилевых: соблюдайте все уставы мои и все законы и исполняйте".

Обов'язковість їх виконання єврейською спільнотою забезпечувалася загрозою суворого покарання Йоговою за ігнорування його настанов: "Если презрите мои постановления и если душа ваша возмущается моими законами, – наводилися у третій книзі Мойсея слова бога, – то я поступлю с вами так: пошлю на вас ужас, чахлость и горячку, от которых истомятся глаза и измучится душа, и будете сеять семена ваши напрасно, и ваши враги съедят вас. И будут господствовать над вами враги ваши и побежите, когда никто не гонится за вами".

Окрім цього основного божого покарання передбачалося ще чотирьох додаткових, у тому числі наслання на єврейську спільноту за порушення настанов бога хижих звірів, які знищать усіх дітей і худобу [1].

Установлювалися у Старому завіті і санкції від Йогови за невиконання його настанов окремими особами. Про це йшла мова в нормах, які містилися в 5-ій книзі Мойсея. Вони переконували стародавнього єврея в тому, що за це його ждуть "чахлость, горячка, лихорадка, засуха", які будуть його переслідувати "доколе не починет".

* Найменування і цитати зі Старого завіту наводяться російською мовою, оскільки автор не мав можливості скористатися біблією на українській мові.

Чекало його і покарання у вигляді родинних негаразд: "С женою обручишься и другой будет спать с нею", "сынов и дочерей родишь, но их не будет у тебя, потому что они попадут в плен" [2].

Була серед покарань від бога за порушення його настанов і санкція економічного характеру: "Плоды земли твоей будет есть народ, которого ты не знаешь", а "виноградники будешь садить и возделывать, а вина не будешь пить и не соберешь плодов потому что поест их червь" [3].

Щоб стародавні євреї не вважали, що погроза божої кари за порушення приписів Іегови може і не здійснитися в 4-ій книзі Мойсея розповідалося про те, як бог колись відучив євреїв від порушення його заборони щодо вживання ними звичайного, а не кошерного м'яса. Дізнавшись про таке порушення обурений бог заявив Мойсею, якому доручив передати свої слова порушникам: "Будете есть мясо месяца, пока оно не пойдет из ноздрей ваших и не сделается для вас отвратительным". Далі повідомлялося, що бог виконав свою погрозу: накидав біля їх табору перепелів "на путь дня по сторону, и на путь дня по другую, на два локтя от земли". Після цього євреї наїлися звичайного м'яса до того, що не могли на нього більше дивитися. Не вдоволившись цим Іегови наслав на них ще одне покарання – "велику язву" [4].

За деякі види злочинів нормами Старого завіту передбачалося покарання у вигляді прокляття винуватого служниками культу (лівітами). Це було встановлено нормами 5-ої книги Мойсея для тих "кто ляжет с женою отца", "кто ляжет с сестрою", "кто ляжет с тещею".

Покарання з боку осіб, що здійснювали правосуддя, визначалися нормами Старого завіту, які мали правовий характер. Вони спочатку склалися як норми звичаєвого права стародавніх євреїв, а потім були закріплені в Старому завіті. Вони передбачали накладення за порушення їх приписів на винуватого покарання земного походження. Порушник мав потерпати визначені негаразди особового чи майнового характеру.

Норми Старого завіту містили в собі загальні положення, які визначали злочинні форми поведінки, види і розміри відповідальності і покарання за них. Їх приписи були спрямовані на забезпечення правопорядку серед стародавніх євреїв.

Головною їх метою була охоронна функція. Вони були спрямовані на охорону тих осіб, які постраждали від порушення правопорядку. Виконували вони і регулятивну функцію, тобто регламентували правовідносини, пов'язані зі злочинами і покараннями. Притаманна їм була також і запобіжна функція, оскільки їх наявність стримувала ізраїльтян від скоєння злочинів під страхом неминучої кримінальної відповідальності за них. Здійснювали норми і виховну функцію.

У структурному відношенні норми Старого завіту, які регламентували кримінальні відносини, склалися із гіпотези і санкції. Гіпотеза визначала конкретні життєві обставини, при наявності чи відсутності яких, норма починала діяти. Санкція установлювала несприятливі наслідки, які чекали порушника обставин, що були вказані в гіпотезі. "Если кто ударит кого железным орудием так, – йшлося в одній із них, – что тот умрет, то он убийца. Убийцу должно предать суду". А от норма, яка містилася в іншому артикулі: "Или если деревянным орудием ударит из руки так, что умрет, то он убийца. Убийцу предать смерти" [5].

Згідно з нормами Старого завіту підставою притягнення стародавнього єврея до кримінальної відповідальності було скоєння ним суспільно-небезпечної дії, яка містила у собі склад злочину.

Біблія не передбачала притягнення до кримінальної відповідальності родичів злочинця, установлювала тільки його особисту відповідальність. Про це свідчить

така настанова: "Отцы не должны быть наказываемы смертию за детей, и дети не должны быть наказываемы смертию за преступления отцов. Каждый должен быть наказуем смертию за свое преступление" [6].

Передбачалося також, що покарання злочинця повинно бути справедливим, відповідати характеру злочину і не виходити за межі приписів Старого завіту.

У зв'язку з цим у ньому були настанови, які адресувалися особам, що здійснювали суд. Зокрема, передбачалося покарання у вигляді прокляття для тих з них, хто буде здійснювати несправедливий, неправедний суд: "Проклят, кто превратно судит пришельца, сироту и вдову", "кто берет подкуп, чтобы убить душу и пролить кровь невинную" [7].

Була в Старому завіті і настанова про те, що покарання за кримінальний злочин повинно здійснюватися у цивілізованій формі, без дикуства: "Если в ком найдется преступление, достойное смерти, и он будет умерщвлен, и ты повесишь его на дереве, то тело его не должно ночевать на дереве, погребти его в тот же день, ибо проклят пред богом всякий, повешенный на дереве, и не оскверняй земли твоей, которую господь бог твой дает тебе в удел" [8].

Кримінальні правовідносини регулювалися і завітами Ієгови, які містили у собі заборони на визначену поведінку кримінального характеру. Серед них була і така заборона: "Не желай дома ближнего твоего, не желай ... ничего, что у ближнего твоего". Заборонялося також вбивати, красти, образати і грабувати інших євреїв [9].

В настановах Старого завіту знайшли своє втілення і деякі принципи сучасного кримінального права. Це принцип рівності громадян перед кримінальним законом, принцип невідкладності кримінальної відповідальності для злочинця, принцип особистої кримінальної відповідальності, принцип винної відповідальності за скоєний злочин, принцип справедливості кримінального покарання.

Значне місце серед злочинів, які згідно зі Старим завітом підлягали покаранню, займали ті, які зазіхали на життя стародавніх євреїв. Вони кваліфікувалися як найбільш небезпечні.

Під вбивством розумілося протиправне навмисне чи випадкове позбавлення життя іншої людини. Особи, які скоїли навмисне вбивство, повинні були позбавлятися життя.

Першою санкцією за вбивство була кровна помста родичів убитого: "Мститель за кровь сам может умертвить убийцу ..., сам может умертвить его".

Право на здійснення кровної помсти мало обмежений характер: "Мститель за кровь может умертвить убийцу, лишь только встретив его" [10].

Одночасно заборонялося родичам вбитого брати з винного у вигляді покарання викуп: "И не берите выкупа за душу убийцы, который повинен в смерти, но его должно предать смерти".

Якщо родичі не здійснювали самосуд над вбивцею, то його мали судити уповноважені на це особи при наявності достатніх доказів: "Если кто убьет человека, то убийцу должно убить по словам свидетелей, но одного свидетеля недостаточно, чтобы осудить на смерть" [11].

До вбивства прирівнювався злочин проти батьків, який не супроводжувався їхньою смертю. Смертній карі згідно з установами Старого завіту підлягав той, "кто ударит отца и мать".

В залежності від форми вини злочинця проти життя Старий заповіт розділяв вбивства на навмисне і ненавмисне. Він передбачав можливість для злочинця уникнути покарання у вигляді кровної помсти за випадкове вбивство.

При цьому стверджувалося, що це було передбачено самим богом Ієговою, який у зв'язку з цим наказав стародавнім євреям таке: "Из городов, которые вы да-

дите левитам, выберите 6 городов для убежища, куда мог бы убежать убийца, убивший человека неумышленно. Убежищем от мстителя (за кровь), чтобы не был умерщвлен убивший" [12].

Серед злочинних дій, які привели до смерті потерпілого, належало і нанесення йому таких тілесних пошкоджень, що мали своїм наслідком смерть потерпілого, коли злочинець "толкнет его нечаянно, без вражды или бросит на него что-нибудь без умысла или какой-нибудь камень, не видя уронит на него, что тот умрет, но он не был врагом его и не желал ему зла".

Старий завіт у цьому випадку зобов'язував "общество ... рассудит между убийцею и мстителем за кровь", щоб родич не мав змоги вбити злочинця. Для цього громада мала надіслати його "в город-убежище, чтоб он жил там до смерти великого священника, который помазан священным елеем".

Після неї ненавмисний вбивця мав право повернутися до дому, а родичі вбитого втрачали право на здійснення проти нього кровної помсти. Якщо ж цей вбивця залишав місто-сховище до смерті великого священнослужника, то родич вбитого мав право вбити його за межами цього міста, при цьому "не было на нем вины кровопролития" [13].

Меснику за кров заборонялося брати викуп з ненавмисного вбивці, який переховувався в місті-сховищі за дозвіл йому "жить в земле своей прежде смерти великого священника".

До найнебезпечніших злочинів належало навмисне нанесення важких тілесних пошкоджень, які мали своїм наслідком смерть потерпілого. Про це йшла мова в одному з артикулів: "Если кто толкнет по ненависти или с умыслом бросит на него что-нибудь так, что тот умрет, то ударившего должно предать смерти, он убийца" [14].

Особливу групу злочинних дій, покарання за які передбачалися Старим завітом, складала ті, що мали своїм об'єктом здоров'я іншого чоловіка. Це були насамперед тілесні пошкодження, які не загрожували життю потерпілого, але були причиною тривалого розладу його здоров'я чи стійкої втрати ним працездатності.

Звичайною формою покарання за тілесні пошкодження було нанесення у відповідь таких же пошкоджень злочинцю. Це було зафіксовано в окремому артикулі: "А если при драке будет вред, то отдай око за око". Допускалися за нанесення тілесних пошкоджень, які не привели до смерті потерпілого, і відшкодування завданих йому збитків і оплачування його лікування. Щодо цього у Старому завіті був окремий артикул: "Когда ссорятся, и один человек ударит другого камнем или кулаком, и тот сляжет в постель, то, если он встанет и будет выходить из дома с помощью палки, ударивший пусть заплатит за остановку в его работе и даст на лечение его".

Окрему групу злочинних дій, за які Старий завіт передбачав покарання, складала злочини проти статевої недоторканості та проти статевої свободи особи. Суб'єктивна сторона їх відрізнялася прямим наміром, а їх мотиви мали сексуальний характер.

Згвалтування вважалося природним статевим актом супроти волі потерпілого. При визначенні відповідальності за нього вік злочинця не мав значення.

Покарання його за згвалтування дівчини передбачалося шляхом страти: "Если кто в поле встретится с отроковицею, – йшлося в завіті, – и схватив ее, ляжет с нею, то должно предать смерти только мужчину, а отроковице ничего не делать: на ней нет преступления – хотя отроковица обрученная кричала, но некому было ее спасти".

Можливим було й інше, не кримінального характеру, покарання за згвалтування дівчини, яке передбачалося окремим артикулом: "Если кто-нибудь

встретится с девицею необрученною и схватит ее, и ляжет с ней, и застанут их, то лежащий с ней должен дать отцу отроковицы 50 сиклей серебра, а она пусть будет его женою, потому что он опорочил ее. Во всю жизнь он не может развестись с нею" [15].

До сексуальних злочинів Старий завіт зараховував і ті злочинні дії, які були пов'язані з неприродним, аморальним задоволенням сексуальних жадань, мали розпусний характер.

Суб'єктивна сторона таких злочинів виявляється в прямому намірі, а суб'єктами їх були особи однієї статі – чоловічої. "Если кто ляжет с мужчиною, как с женщиною, – підкреслювалося в одному з артикулів, – обоих предать смерти".

Старим завітом передбачалося максимальне покарання і за інші способи задоволення статевої пристрасті в неприродній, спотвореній формі.

"Кто смесится со скотиною, – зазначалося в одному з артикулів, – того предать смерти. И скотину убейте. Если женщина пойдет к какой-нибудь скотине, – то убей женщину и скотину (осла, барана, вола, коня)" [16].

Згідно зі Старим завітом обов'язковим було покарання за такий злочин як поневолення і торгівля вільними людьми. Об'єктом його були їхня фізична свобода і особиста недоторканність. А суб'єктивна сторона виявлялася в прямому намірі, в незаконному позбавленні їх свободи і передачі іншим.

"Если найдут кого, – йшлося у Старому завіті, – что он украл кого-нибудь из братьев своих из сынов Израилевых и продал его, то такого вора должно предать смерти".

Таким чином, Старий завіт Біблії є одним із витоків сучасного кримінального права. В його нормах визначені різні види злочинних дій, які мали місце серед стародавніх євреїв, і передбачені покарання за них як неземного, так і кримінального характеру.

Список джерел та літератури:

1. Ветхий завет. Третья книга Моисея. Левит. – Гл. 26.
2. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 28.
3. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 28.
4. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 12.
5. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 36.
6. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 24.
7. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 27.
8. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 22.
9. Там само. – Вторая книга Моисея. Исход. – Гл. 20.
10. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 36.
11. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 36.
12. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 35.
13. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 36.
14. Там само. – Четвертая книга Моисея. Числа. – Гл. 36.
15. Там само. – Пятая книга Моисея. Второзаконие. – Гл. 23.
16. Там само. – Третья книга Моисеева. Левит. – Гл. 19, 20.

Поступила в редакцію: 19.12.2006 г.